

Grey Scale #13

DANES PICTA .COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

SEKCJA TERMINOLOGII NAUK WOJSKOWYCH
KOMITETU TERMINOLOGII PAN

Egz. nr .04

TERMINOZNAWSTWO WOJSKOWE

/stan, potrzeby, kierunki. cele i zadania/

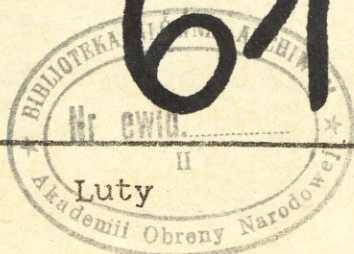
Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/173

05-001370-002-0

64230

Warszawa

1989

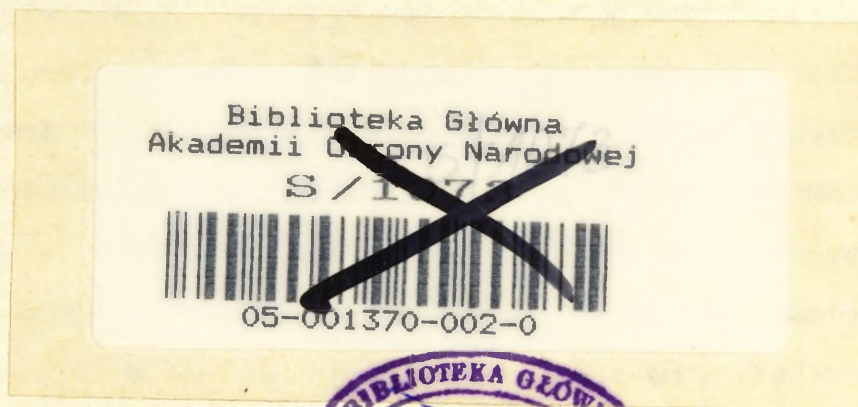

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

SEKCJA TERMINOLOGII NAUK WOJSKOWYCH
KOMITETU TERMINOLOGII PAN

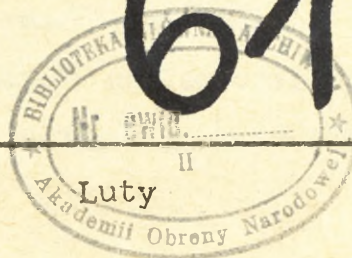
Egz. nr .04

TERMINOZNAWSTWO WOJSKOWE
/stan, potrzeby, kierunki. cele i zadania/

61230

Warszawa

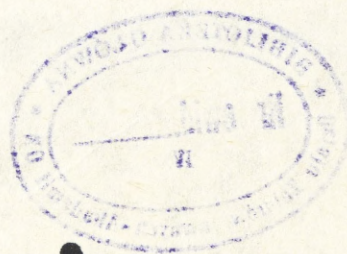

Luty

1989

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ

kierowany przez płk prof, dra hab. Juliana KACZMARKA
przewodniczącego Sekcji Terminologii Nauk Wojskowych
Komitetu Terminologii PAN

08 210

TERMINOZNAWSTWO WOJSKOWE

/stan, potrzeby, kierunki, cele i zadania/

I. Stan i potrzeby.

1. Ustalenie terminologii adekwatnej do systemu pojęć jest w języku wojskowym, traktowanym jako narzędzie komunikowania się osób zainteresowanych problematyką wojskową, sprawą niezmiernej wagi. Ogół terminów używanych w wojsku dzieli się na: /1/ terminy specjalistyczne, stosowane wyłącznie w obrębie określonych specjalności wojskowych, /2/ terminy specyficznie wojskowe o zastosowaniu wykraczającym poza jedną specjalność, w tej liczbie terminy o zasięgu ogólnowojskowym oraz /3/ terminy wspólne dla pewnych specjalności wojskowych i odpowiadających im zawodów lub dyscyplin naukowych cywilnych.

2. Dotychczas nie dokonano ilościowej oceny terminologii wojskowej. Istnieją pod tym względem tylko przypuszczenia, oparte na intuicyjnych ocenach ilościowych całej polskiej terminologii /Szymczak - 1 mln, Stoberski - 1,5 mln wyrazów/ zawartej w opracowanych słownikach specjalistycznych /kilka do kilkunastu tysięcy wyrazów/. Struktura pełnego zbioru terminów używanych w wojsku nie została dotychczas jednoznacznie określona, zastępują ją poniekąd układy klasyfikacyjne, budowane dla poszczególnych słowników i encyklopedii.

3. Dorobek wojska w dziedzinie leksykografii, a zwłaszcza słowników terminologicznych, jest objętościowo znaczny. Zestawienie bibliograficzne za okres od 1945 do 1986 roku, sporządzone w Centralnej Bibliotece Wojskowej, zawiera 366 pozycji, wśród nich m.in.: /1/ 8 prac o zasięgu ogólnowojskowym, opublikowanych w Wydawnictwie MON, takich np. jak Mała Encyklopedia Wojskowa,

Encyklopedia II Wojny Światowej, Encyklopedia Techniki Wojskowej, Leksykon Wiedzy Wojskowej, Słownik Podstawowych Terminów Wojskowych;/; /2/ 17 prac o charakterze specjalistycznym, wydanych przez dowództwa rodzajów sił zbrojnych, uczelnie wojskowe itp; /3/ 10 opracowań popularnych, opublikowanych przez Wydawnictwo MON.

4. Poza pracami encyklopedycznymi i leksykograficznymi prowadzono działalność normatwną w Komisji Słownictwa Wojskowego przy Sztabie Generalnym WP, ustalając obowiązujące terminy. Komunikaty ogłaszano w wojskowych czasopismach fachowych. Podobną działalność rozwijał Zespół ds. Terminologii Wojskowo-Ekonomicznej.

5. W Ministerstwie Obrony Narodowej wydano 14 słowników obcojęzycznych. Dalszych 10 ukazało się w uczelniach wojskowych. Większość tych wydawnictw, to słowniki obcojęzyczno-polskie /19/, polsko-obcojęzyczne /2/ i pięcioletnie /3/.

6. Prasa wojskowa zamieszczała okresowo wypowiedzi i poglądy wojskowych dotyczące terminów i terminologii. Wadą tej publicystyki, podobnie jak w ogóle prac terminologicznych, był brak wkładu zorientowanych w zagadnieniu językoznawców i na ogół skromne obeznanie wypowiadających się osób z prawami rządzącymi językiem. Nieliczni językoznawcy wojskowi lub zainteresowani wojskiem ograniczali się przeważnie do zainteresowania kulturą języka.

7. Rozwój techniki oraz struktury organizacyjnej wojska, a także rozwój sztuki wojennej spowodowały powstawanie nowych pojęć oraz potrzebę modyfikacji istniejących, co stało się przyczyną sukcesywnego wzrostu zasobu terminów. Zjawisko to przybiera wciąż na sile przede wszystkim na skutek coraz liczniejszych powiązań terminologicznych ze sferą pozawojskową.

8. Rozwój techniczny i organizacyjny wojska, jak też rozwój sztuki wojennej w coraz większym stopniu opierają się obecnie na

podstawach naukowych. Stąd w terminologii wojskowej, podobnie jak w terminologii pozawojskowej, coraz bardziej zwiększa się udział terminów naukowych.

9. We wspomnianym zestawieniu bibliograficznym Centralnej Biblioteki Wojskowej za lata 1945-1986 podano ponad 100 tytułów publikacji dotyczących terminologii wojskowej. Większość z nich traktuje o konkretnych terminach bądź o działach terminologii wojskowej. Nie brak w ich liczbie artykułów dyskusyjnych i prac przyczynkarskich. Ogólną charakterystykę polskiej terminologii wojskowej zawiera praca J. Kaczmarka i A. Madejskiego z roku 1978. Znacząca wartość teoretyczną przedstawiają prace A. Mielczarka z lat 1966-1976, prezentujące wyniki jego własnych badań nad terminami wojskowymi oraz postulujące niezbedność podjęcia badań nad terminologią wojskową jako całością.

10. Poza nielicznymi drobnymi wycinkami tematycznymi, terminologia wojskowa jako całość nie była badana, toteż jej obraz sięła rzeczy jest nie dość wyraźny, a stan badań niekompletny. Do niedawna nie było organu wojskowego odpowiedzialnego za organizowanie prac terminologicznych. Brak dotychczas również koncepcji organizacji procesu porządkowania i uzupełniania terminologii wojskowej. Wiedzę niezbędną do stworzenia trafnej koncepcji mogą jedynie przynieść prace badawcze. Dlatego też koncepcja organizacji porządkowania i rozbudowy terminologii wojskowej powinna się kształtować i być doskonalona w miarę rozwoju badań w tym zakresie.

11. Poważną niedogodnością, utrudniającą prace terminologiczne w wojsku i obniżającą ich skuteczność, jest skąpy zasób, a w pewnych dziedzinach nawet brak odpowiednich zaleceń metodologicznych odnośnie do sposobów użytkowania poszczególnych, w tym nawet podstawowych terminów. Chodzi zwłaszcza o zasady /reguły/:

/1/ tworzenia nowych pojęć, /2/ korygowania już istniejących zgodnie z rozwojem wiedzy naukowej i zawodowej, /3/ konstruowania, a następnie funkcjonowania wypracowanych już zasad terminologicznych.

12. Z zaprezentowanego stanu rzeczy oraz istniejących potrzeb wynika, że nauka o terminach /czyli terminoznawstwo/ nie była dotychczas w WP w sposób zadowalający rozwijana.

II. Kierunki działania.

1. Na podstawie badań przeprowadzonych w Komitecie Terminologii PAN wnioskować można, że istnieje potrzeba rozróżnienia dwóch pojęć: /1/ "terminologii"-jako zbioru terminów z danej dziedziny nauki, techniki lub ogółu terminów, /2/ "Terminoznawstwa" - jako nauki o terminach i ich zbiorach.

2. Terminologia jest to zasób słów będący działem danego języka. W rozmaity sposób kształtuje się ona w różnych dziedzinach ludzkiej działalności. Użytkownikami terminów są odpowiednio specjaliści z różnorodnych dziedzin i dyscyplin naukowych oraz przedstawiciele zawodów praktycznych, czyli ludzie posługujący się pojęciami właściwymi pewnym naukom, zawodom i zajęciom. Zatem są oni powołani do nazywania tych pojęć, czyli do tworzenia terminów. Ponieważ tworzenie terminów, tj. budowanie nazw i przyporządkowywanie ich pojęciom, odbywa się w sferze języka, pożyteczne jest opiniowanie tego działania przez językoznawców. Zapewnia to umiejętne korzystanie z zasobów języka i pozostawanie w zgodzie z kryteriami poprawności językowej.

3. Struktura współczesnego wojska, jego podział na rodzaje sił zbrojnych, rodzaje wojsk i służb oraz inne podziały sprawiają, że terminologia wojskowa jako całość dzieli się na wiele terminologii specjalistycznych.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że suma terminów zawartych w całej terminologii wojskowej jest: /1/ porównywana /przy różnicy nie większej niż jeden rząd wielkości/ z ogólną liczbą terminów polskich, /2/ niezmiernie trudna do zdefiniowania i ustalenia przez jedną komórkę terminologiczną. Dlatego też za celowy należy uznać istniejący dwustopniowy układ organów realizujących prace terminologiczne, tj. szczebla centralnego i szczebla specjalistycznego.

4. Przy rozwiązywaniu problemów terminologicznych niewątpliwie będą brane pod uwagę takie przesłanki, jak: /1/ ogólna liczba używanych w wojsku terminów /przynajmniej według przybliżonej oceny/; /2/ wyróżniające się specjalności wojskowe, co do których można twierdzić, że mają własne terminologie specjalistyczne; /3/ hierarchia ważności poszczególnych terminologii specjalistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem terminologii związanej ze sztuką wojenną, a zwłaszcza z dowodzeniem; /4/ "zewnętrzne" powiązania poszczególnych terminologii specjalistycznych, tj. zgodność z terminologiami pozawojskowymi /dotyczy to zwłaszcza terminów naukowych i zawodowych z zakresu techniki/; /5/ czynny, a nawet decydujący udział bezpośredniego użytkownika terminów w pracach terminologicznych; /6/ funkcjonalna zgodność porządkowania terminologii z tworzeniem nowych terminów.

5. Z potrzeby tworzenia nowych terminów i doskonalenia istniejących wynika konieczność naukowego wsparcia podejmowanych prac terminologicznych. Do udzielania tego wsparcia powołana jest nauka o terminach, czyli terminoznawstwo.

Przedmiotem badań terminoznawstwa są przyczyny i warunki powstawania terminów na podstawie pojęć, procesy formowania się terminologii specjalistycznych i ich funkcjonowanie, miejsce termi-

nologii w systemie języka ogólnonarodowego.

6. Odrębność i rozległość terminologii wojskowej oraz specyfika przedmiotu badań, a także czynny udział wojskowych w pracach terminoznawczych oraz ich dorobek teoretyczny w tej dziedzinie upoważniają do stwierdzenia, że istnieje terminoznawstwo wojskowe jako odgałęzienie terminoznawstwa ogólnego.

7. W ramach terminoznawstwa powinno się gromadzić wiedzę naukową i opracowywać na jej podstawie zalecenia dotyczące: /1/ metodyki prac terminologicznych oraz /2/ metodologii prac terminoznawczych. Wskazuje to na konieczność dwukierunkowości pożytkowania wyników badań terminoznawczych:

a/ zalecenia, o których mowa, powinny zapewnić wsparcie naukowe niezbędne dla prac z zakresu terminologii prowadzonych w wojsku. Byłyby to zalecenia nadające się do wykorzystania na każdym odcinku i na każdym szczeblu tych prac, a więc głównie wskazania metodyczne. Ponadto wyniki badań i studiów powinny sprzyjać tworzeniu metodologii prac terminologicznych użytecznych w skali całego wojska, t.j. nadających się do wykorzystania przez organ odpowiedzialny za organizowanie tych prac. Ogólnie ten kierunek działalności należałoby traktować jako proces pożytkowania wyników badań stosowanych.

b/ drugi kierunek, nie nastawiony na doraźne korzyści, powinien obejmować głównie prace teoretyczne, umożliwiające dalszy rozwój badań stosowanych i rozwój samego terminoznawstwa jako nauki. W ich zakres wchodziłyby przede wszystkim badania: /1/ wzajemnych zależności między rozwojem nauk i ich aparatu pojęciowego a rozwojem terminologii; /2/ ilościowego rozwoju terminologii; /3/ kształtowania się terminologii jako systemu; /4/ roli terminów i terminologii w systemach informacyjnych oraz /5/ metodologii badań w zakresie zagadnień od /1/ do /4/.

8. Już z samego zestawienia treści obu wyróżnionych kierunków prac terminoznawczych wynika zasadniczy wniosek organizacyjny: ośrodek badań terminoznawczych w zakresie związanym z terminologią wojskową /jako zbiorem terminologii specjalistycznych/ powinien działać w ścisłym związku z ogólnokrajowym ośrodkiem prac terminoznawczych, a za pole własnych badań obrać sferę wojskowości. Warunki te spełnia po części istniejąca już Sekcja Terminologii Nauk Wojskowych Komitetu Terminologii Polskiej Akademii Nauk. Jest to organ kolegalny, złożony z osób etatowo zajętych innymi pracami /zbierających się w odstępach kilkumiesięcznych/, a zatem zdolny raczej do opiniowania przedstawionych kwestii, niż do kierowania realizacją pewnego programu badań ani tym bardziej - do bezpośredniego ich prowadzenia.

Jak z powyższego wynika, dla zapewnienia skuteczności badań terminoznawczych w wojsku niezbędne jest spełnienie trzech warunków: /1/ utworzenie etatowej komórki organizującej prace nad terminoznawstwem wojskowym /mógłby to być np. sekretariat Sekcji Terminologii Nauk Wojskowych/; /2/ rozwiązanie zagadnienia dopływu niezbędnych specjalistów, tzn. kształcenie kadry do prowadzenia prac terminologicznych oraz wyłaniania spośród niej osób zdolnych do prowadzenia badań terminoznawczych; /3/ przyznanie odpowiednich środków na finansowanie programu badań.

III. Cele i zadania.

1. Wspólnymi, głównymi celami Sekcji Terminologii Nauk Wojskowych, Komisji Słownikowej przy Sztabie Generalnym WP, instytucji centralnych MON, wyższych uczelni wojskowych i wojskowych placówek badawczych powinny być:

1/ badania na użytek wojska potrzeb w zakresie terminologii oraz możliwości ich zaspokajania;

2/ opracowanie, a następnie ciągłe uaktualnianie koncepcji porządkowania i rozwoju terminologii wojskowej;

3/ stworzenie warunków umożliwiających rozpoczęcie prac terminologicznych w szerokim zakresie oraz zapewniających ich ciągłość;

4/ rozpoczęcie i prowadzenie prac terminologicznych zgodnie z opracowaną koncepcją.

Podział kompetencji i celów działania pomiędzy wyżej wymienione instytucje powinien opierać się na następującej zasadzie: prace terminologiczne prowadzi użytkownik terminologii, natomiast prace terminoznawcze - językoznawcy wojskowi.

W skomplikowanej strukturze organów zainteresowanych terminologią wojskową wyróżniają się dwa ciała kolegialne, które zajmują się pracami terminologicznymi: Komisja Słownictwa Wojskowego przy Sztabie Generalnym WP oraz Sekcja Terminologii Nauk Wojskowych. Drugi z wymienionych zespołów odgrywa rolę organu ściśle lub niemal ściśle opiniodawczego, w pewnym sensie zbliżoną do funkcji konsultacyjnej. Opiniodawstwo to odnosi się do konkretnych propozycji składanych przez użytkowników terminologii specjalistycznych. Za jego podstawę przyjmować należy wiedzę z dziedzin specjalistycznych, sztuki wojennej, teorii dowodzenia oraz językoznawstwa. Ponadto za obowiązujące uznaje się wskazówki dyrek -

tywne przełożonych wojskowych. Wymienione podstawy działania należałoby uzupełnić o zalecenia wydawane przez Komitet Terminologii PAN i jego Sekcję Terminologii Nauk Wojskowych.

2. W związku z powyższym generalnymi celami Sekcji Terminologii Nauk Wojskowych powinno być:

1/ gromadzenie wiedzy o stanie terminologii wojskowej i o bieżących potrzebach wojska w tym zakresie;

2/ dokonywanie ocen stanu terminologii wojskowej i prognozowanie jej rozwoju;

3/ formułowanie ogólnych zaleceń metodologicznych dotyczących organizowania i prowadzenia prac terminologicznych w wojsku.

Pomiędzy tymi trzema celami działania zachodzi powiązanie wynikające z logicznego następstwa, a jednocześnie zachodzi też sprzężenie zwrotne.

3. Sekcja Terminologii Nauk Wojskowych jest ciałem kolegiальnym, co ma dla jej działania znaczenie decydujące. Oznacza to, że w każdym z wymienionych kierunków działania może ona zlecać prowadzenie studiów i badań oraz opracowywanie projektów niezbędnych założeń lub koncepcji. Wyniki zleconych do wykonania prac sekcja rozpatruje kolegiально, a następnie dokonuje oceny ich przydatności i postanawia, w jaki sposób mają być wykorzystane. Opracowane studia, ekspertyzy, prognozy i referaty mogą posłużyć za podstawę do ewentualnego zlecenia opracowania odpowiednich założeń lub koncepcji. Zlecone przez sekcję projekty założeń lub koncepcji, jak też podobne projekty zgłoszone przez instytucje wojskowe powołane do organizowania i prowadzenia prac terminologicznych, jeśli zostaną zaakceptowane, stają się zaleceniami oficjalnymi.

4. Zalecenia Sekcji Terminologii Nauk Wojskowych, zależnie od potrzeb, wydaje się drukiem lub powiela i przesyła do zaintereso-

wanych instytucji wojskowych. W razie potrzeby władze wojskowe mogą wprowadzać zalecenia Sekcji Terminologii Nauk Wojskowych w życie własnymi zarządzeniami.

5. Nasz obecny stan wiedzy o przedmiocie umożliwia sprecyzowanie następujących głównych zadań dla Sekcji Terminologii Nauk Wojskowych:

1/ Gruntowne zapoznanie się ze stanem terminologii w wojsku i wytyczanie kierunków prowadzenia badań.

2/ Dokonywanie okresowych ocen stanu terminologii naukowej i zawodowej w wojsku.

3/ Opracowanie zasad terminologicznych umożliwiających poprawne stosowanie i tworzenie nowych terminów.

4/ Opracowanie założeń metodologicznych w zakresie porządkowania i rozbudowy terminologii w wojsku, zwłaszcza dotyczących:

a/ pierwotności i nadrzędności pojęcia w stosunku do terminu;

b/ tworzenia terminologii na podstawie zbioru pojęć;

c/ zasad budowania terminów i definicji;

d/ likwidowania nielogicznych bądź sprzecznych z przyjętą strukturą pozostałości doraźnej lub przypadkowej twórczości terminologicznej;

e/ ciągłości i wzajemnego powiązania dwóch procesów: porządkowania terminologii i tworzenia nowych terminów;

f/ zapewnienia ochrony terminów o istotnym znaczeniu dla procesu dowodzenia.

6. Ustalenie kolejności i wzajemnego powiązania prac z zakresu terminoznawstwa w poszczególnych specjalnościach, z zachowaniem pierwszeństwa terminologii sztuki wojennej.

7. Określenie wzajemnego uzależnienia prac terminoznawczych w specjalnościach wojskowych i odpowiadających im zawodach bądź

naukowych dyscyplinach cywilnych oraz zasad współpracy w tej dziedzinie.

8. Opracowanie programów uczenia i doskonalenia języka wojskowego w wyższych szkołach oficerskich, akademiach i placówkach naukowych w wojsku.^{x/}

9. Kształcenie językoznawców wojskowych, nad którym sprawowałaby patronat Sekcja Terminologii Nauk Wojskowych.

W pracach nad terminologią wojskową powinno się uwzględniać potrzeby wojska /i to nie tylko te bieżące, lecz zwłaszcza przyszłe/ oraz tendencje rozwoju sił zbrojnych i sztuki wojennej /w tym dowodzenia wojskami za pomocą nowoczesnych środków technicznych/. Ponadto powinno się inspirować prognozowanie rozwoju języka wojskowego, co umożliwiłoby wyznaczenie obszarów zainteresowania językoznawców i kierunków prac badawczych.

Pragniemy podkreślić, że przedstawione kierunki działania mogą być rozwijane jedynie w odpowiednich warunkach organizacyjnych.

Zakres prac, jakie powinny być wykonane, oraz waga problemu dyktują konieczność zorganizowania skromnego /2-3 osobowego/, ale etatowego zespołu, który pod kierunkiem przewodniczącego Sekcji Terminologii Wojskowej mógłby systematycznie organizować badania nad terminoznawstwem wojskowym. Praca tego zespołu, oprócz utrzymywania określonych kontaktów i śledzenia postępu badań nad terminoznawstwem w kraju i za granicą, polegałaby na organizowaniu działalności zespołów nieetatowych, tworzonych np. w akademiach wojskowych i niektórych placówkach naukowych w wojsku. Sądzymy bowiem, że oparcie pracy nad terminoznawstwem wyłącznie na dobrej woli entuzjastów nie przyniesie pożądanych efektów.

x/ Wyższe szkolnictwo wojskowe i wojskowe placówki naukowe reprezentują środowiska wpływające wydatnie i w sposób bardzo widoczny na ukształtowanie języka wojskowego St. Marciniak. "Język wojskowy" Warszawa 1987. s. 68.

